

Projectnr: 711.0000
Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten
Projectleider ir. J.D. van Klaveren

Rapport 95.15

SYMPOSIUM KWALITEITSPROGRAMMA AGRARISCHE PRODUCTEN 13 oktober 1994

De visie van de Consumentenbond, een producent, de internationale handel, de nationale en de internationale overheid op de presentatie in het KAP-jaarverslag van de af- en aanwezigheid van residuen en contaminanten

ir. J.D. van Klaveren

Afdeling: Kwaliteitsbewaking en Kwaliteitsystemen

Dit project is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Milieu, Kwaliteit en Gezondheid.

ISBN 90 5601 009-3

DLO-Rijks-Kwaliteitsinstituut voor land- en tuinbouwproducten (RIKILT-DLO)
Bornsesteeg 45, 6708 PD Wageningen
Postbus 230, 6700 AE Wageningen
Telefoon 08370-75400
Telefax 08370-17717

Copyright 1995, DLO-Rijks-Kwaliteitsinstituut voor land- en tuinbouwprodukten,
Overname van de inhoud is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
ISBN 90 5601 009-3

VERZENDLIJST

INTERN

directeur

projectleider

programmaleiders

public relations en secretariaat (2x)

bibliotheek (4x)

leesplanken (2x)

EXTERN

De aanwezigen tijdens het symposium op 13 oktober 1994.

ABSTRACT

Symposium Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten 13 oktober 1994.

De visie van de Consumentenbond, een producent, de internationale handel, de nationale en internationale overheid op de presentatie in het KAP-jaarverslag van de af- of aanwezigheid van residuen en contaminanten

Symposium Programme for the Quality of Agricultural Products October 13th, 1994.

The views of the Dutch Consumers Organisation, a producer, international trade, the Ministry of Agriculture and the European Commission on the presentation in the KAP annual report of the absence or incidence of residues and contaminants in agricultural products (In Dutch)

Report 95.15 ISBN 90 5601 009-3

April 1995

J.D. van Klaveren

State Institute for Quality Control of Agricultural Products (RIKILT-DLO)

P.O. Box 230, 6700 AE Wageningen, the Netherlands

An important aim of the Quality programme for Agricultural Products (in Dutch KAP), joint programme of agribusiness and the Dutch Government, is to support the quality image of the Dutch agricultural products.

Representatives of the Dutch Consumers Organisation, the European Commission, the Central Bureau for Fruit and Vegetable Auctions in the Netherlands, the Dutch Embassy in Germany and the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries evaluate its effectiveness now the first annual report of KAP, holding data on absence or incidence of residues and contaminants in agricultural products and food, has been published.

The Dutch Consumers Organisation appreciates to know to which extent the food can be eaten safely. For that reason the KAP-programme and its first annual report are welcomed as an easily understandable and attractive public source.

The Central Bureau for Fruit and Vegetable Auctions in the Netherlands thinks KAP is worthwhile being a central information source on residues and contaminants and on interesting activities in the field of food safety. As a governmental institute coordinates KAP, the information is not susceptible to private companies' interests.

For approximately seven years the European Commission has been coordinating National Residue Plans. In the future National Residue Plans for livestock and meat will be extended with Plans for other agricultural products. Results of National Residue Plans today hardly are comparable. Some countries sample at random, resulting in low residue levels, other countries sample on a target base. Europe waits for more harmonisation.

Germany is one of the most important, and critical, market for the Dutch agricultural products. Germany pays much attention to food safety issues. The Dutch Embassy in Germany thinks it necessary to communicate with KAP-like information to the German market. The results should be translated into German and English. Speaker also recommends the Dutch to communicate our Integrated Quality Control Systems. These systems could guarantee that many agricultural products are produced as safe as possible.

The representative of the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries recalls the start of KAP in 1992, as a reaction to recent incidents involving residues and contaminants.

KAP can provide up-to-date information to the market on the absence or incidence of residues and contaminants in agricultural products. It is important to compare results to Maximum Residue Limits and to make comparisons worldwide. KAP is a valuable instrument for the evaluation of food safety policy. It could be used in risk evaluation and risk assessment. The programme has been successful, mainly due to the cooperation between agribusiness and government.

keywords: food safety, residues, contaminants, consumers, trade, risk assesment

INHOUD

Voorwoord

SYMPOSIUM KWALITEITSPROGRAMMA AGRARISCHE PRODUCTEN

13 OKTOBER 1994

Openingsvoordracht

1

drs. P.H. Draaisma, directeur Milieu, Kwaliteit en Gezondheid
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV)
(uitgesproken door ir. G. de Peuter)

Kwaliteitsbeleid en integrale ketenzorg

4

prof. dr. ir. W. de Wit, directeur Onderzoek,
Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO)

Kwaliteitsbeleid agrarische producten en de consument

7

De heer D. Westendorp, directeur Consumentenbond

Kwaliteitsbeleid agrarische producten en het

10

Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland

ir. A.A.M. Sweep, directeur Externe Betrekkingen (CBT)

National Residue Plans and comparison between the E.U. Member States

15

Mr. E. Poudelet, EEC Office of Veterinary and
Phytosanitary Inspection and Control

Kwaliteitsbeleid en het imago van Nederlandse agrarische producten op de Duitse afzetmarkt

19

Drs. J.J. Groeneveld, landbouwraad Nederlandse ambassade in Bonn

Kwaliteitsbeleid en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

23

ir. J.F. de Leeuw, Directeur Generaal
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
(uitgesproken door drs. A.M.W. Kleinmeulman)

Voorwoord

In het Kwaliteitsprogramma Agrarische Produkten (KAP) werken bedrijfsleven en overheid samen op het terrein van kwaliteit en veiligheid van het agrarisch produkt.

De belangrijkste doelstelling van het KAP is een ondersteuning te geven aan het kwaliteits-
imago voor wat betreft de veiligheid van Nederlandse agrarische produkten in binnen- en
buitenland. Eveneens draagt het KAP bij aan de bewaking en beheersing van de veiligheid
van agrarische produkten door het bedrijfsleven en overheid.

De KAP-organisatie beheert een databank met gegevens afkomstig uit verschillende monito-
ringprogramma's. Met deze meetprogramma's wordt de af- of aanwezigheid van residuen en
contaminanten in agrarische produkten en voedingsmiddelen gevolgd. Het KAP zet deze
gegevens om in pasklare informatie voor belanghebbenden. Een belangrijke mijlpaal is bereikt
met de publikatie van het eerste openbare jaarverslag van het kwaliteitsprogramma.

Doelstellingen worden gemakkelijk geformuleerd, maar of ze in de praktijk ook gerealiseerd
worden kan het beste beoordeeld worden door de doelgroep(en) zelf. Dit is als uitgangspunt
genomen voor de organisatie van het symposium, waarover deze proceedings rapporteert. In
dit perspectief wordt een bijdrage aan het symposium geleverd door de heer Westendorp, di-
recteur van de Consumentenbond, en van de Landbouwrap van de Nederlandse Ambassade
in Duitsland uitgesproken door de heer Groeneveld. Er wordt ingegaan op het belang van
informatievoorziening naar de consument en de markt en in welke mate het Kwaliteitspro-
gramma Agrarische Produkten hierin kan voorzien.

Met de publikatie van dit jaarverslag willen het agrarische bedrijfsleven en de overheid laten
zien op welke intensieve wijze de bewaking van het agrarisch produkt uitgevoerd wordt. Het
kwaliteitsbeleid van de groente- en fruitsector wordt toegelicht door de heer Sweep, directeur
Externe Betrekkingen van het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland. Het
kwaliteitsbeleid van de overheid, de overwegingen die geleid hebben tot de oprichting van het
KAP en de toepassingsmogelijkheden in de toekomst worden toegelicht door het Ministerie
van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

De publikatie van het KAP-jaarverslag is een unieke gebeurtenis. Voorzover bekend, is er
geen ander Europees land waar zowel bedrijfsleven als overheid dergelijke informatie
agrarisch breed publiceren. Het zou echter wel wenselijk zijn om in de toekomst internationale
vergelijkingen te kunnen maken. In hoeverre dat mogelijk is, wordt aangegeven door de heer
Poudelet van de Europese Commissie.

De bewaking van het agrarisch produkt zal verschuiven van eindprodukt naar systeemcontro-
le. In hoeverre deze ontwikkeling gestalte zal krijgen of reeds gekregen heeft en wat de rol
van monitoring daarin is, wordt uiteengezet door prof. de Wit, hoogleraar Integrale Kwaliteit-
zorg in de pluimveeproductie en ten tijde van het symposium directeur-onderzoek van de

Dienst Landbouwkundig Onderzoek.

Bij het opstellen van deze proceedings is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de uitgesproken tekst. In voorkomende gevallen is gebruik gemaakt van schriftelijk toegezonden teksten.

Directeur RIKILT-DLO

dr. H. J. van de Vooren

Openingsvoordracht

*drs. P.H. Draaisma, directeur Milieu, Kwaliteit en Gezondheid van het Ministerie van LNV
(uitgesproken door ir. G. de Peuter)*

Ik ben verheugd namens de heer Draaisma het symposium van het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten (KAP) te mogen openen. Het eerste jaarverslag van het KAP wordt vandaag openbaar gemaakt en dat is een heuglijk feit, mede omdat de directie Milieu, Kwaliteit en Gezondheid het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten een aantal jaren geleden mede hebben opgericht. Een woord van welkom is derhalve op zijn plaats aan de convenant partners: het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland (CBT), de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) en het Produktschap voor Veevoeder (VVR). Daarnaast worden de overheidsparticipanten; het DLO-Rijksinstituut voor Visserijonderzoek (RIVO-DLO), de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), het DLO-Rijks-Kwaliteitsinstituut voor land- en tuinbouwproducten (RIKILT-DLO) en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) welkom geheten.

Een jaar of vijf geleden werd de Nederlandse agrarische sector een aantal malen kort op elkaar geconfronteerd met vrij ernstige gevallen waarbij de voedselveiligheid in het geding was. Een ieder herinnert zich de vrees voor radioactieve besmetting van het agrarisch product na het ongeval met de kerncentrale van Tsjernobyl. Veel energie en organisatietalent is toentertijd nodig geweest om de afzet van agrarische producten in de markt zo ongestoord mogelijk door te laten lopen. Daarnaast werd de overheid en het agrarisch bedrijfsleven geconfronteerd met de dioxineproblematiek in 1989. Eveneens werd in dit jaar lood aangetroffen in verontreinigde grondstoffen die in veevoeder verwerkt werden. Dit leidde tot sterfte van vee. Bovengenoemde incidenten vormden voor het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de directe aanleiding om het KAP op te richten.

Met het direct betrokken agrarisch bedrijfsleven, de consumentenorganisaties en het toenmalige Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (nu VWS) werden oriënterende gesprekken gevoerd over een betere beheersing van de contaminanten problematiek in agrarische producten en produktieketens. Een belangrijk uitgangspunt hierbij was de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het agrarisch bedrijfsleven en de overheid ten aanzien van voedselveiligheid.

Voor de beheersing van deze problematiek is een goed inzicht in de eventuele aanwezigheid van dergelijke stoffen in het agrarische product noodzakelijk. De lopende monitoringprogramma's waren vaak vanuit verschillend perspectief opgezet. De informatie die dit opleverde was derhalve fragmentarisch. Een bundeling van deze informatie zou een goed inzicht kunnen geven in de onderlinge samenhang. Besloten werd een instrument te ontwikkelen, namelijk het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten.

Een eerste invulling werd gegeven door middel van een vooronderzoek en een informatie analyse. Onderzocht werd welke gegevens vastgelegd moeten worden in de KAP-databank,

hoe de gegevensleverantie optimaal tot stand zou kunnen komen, welke capaciteit daarmee gemoeid is etc. Naast de computertechnische vragen, werd besloten tot een organisatie rondom de KAP-databank. De zo gegenereerde informatie kan doorgegeven worden aan derden, maar tevens is het belangrijke informatie ten behoeve van de ondersteuning van het Nederlandse veiligheidsbeleid in de agrarische sector.

Na deze eerste inventarisatie werd de samenwerking tussen bedrijfsleven en de overheid geformaliseerd door middel van de ondertekening van het convenant KAP op 15 april 1992. Dit wordt algemeen gezien als de start van het kwaliteitsprogramma. Het convenant is enerzijds ondertekend door de staatssecretaris van LNV en anderzijds door het zuivelbedrijfsleven, het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland en het Produktschap voor Veevoeder. Daarnaast hebben een aantal overheidsorganisaties zoals de Inspectie Gezondheidsbescherming (IGB), de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) en de DLO-instituten werden vergelijkbare afspraken gemaakt.

In de daarop volgende periode is de KAP-databank computertechnisch gerealiseerd. Begin 1993 zijn de eerste gegevens ingevoerd. Als eerste kwamen daarvoor de meetgegevens over het jaar 1993 in aanmerking. Deze gegevens zijn thans gepubliceerd in het jaarverslag. Met de opbouw van de databank zijn, exclusief personeel, kosten gemoeid die geraamd worden op ca. 1 miljoen gulden. Daarnaast worden de totale kosten voor de monitoring geschat op ca. 10 miljoen.

In het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten staan resultaten van monitoringprogramma's centraal. In monitoringprogramma's gaat het in eerste instantie om regelmatig terugkerende metingen. Het gaat daarbij om gehalten van residuen en/of contaminanten in planten, dieren of in voortbrengselen daarvan. Het doel van monitoring is om betrouwbare informatie te krijgen. Om dit te realiseren worden de jaarlijkse of periodieke metingen steeds gedaan volgens vaste protocols. De producten worden steeds op dezelfde plaats bemonsterd en de analyses worden uitgevoerd met betrouwbare en reproduceerbare methoden.

De monitoringresultaten op zich zijn pas bruikbaar als ze goed geïnterpreteerd worden. Een belangrijk criterium daarbij is of er sprake is van normoverschrijdingen. Om deze reden zijn ook de in Nederland geldende residunormen opgenomen in de KAP-databank. Een aantal van deze normen is direct afgeleid van EG-normen.

Het verzamelen van gegevens is nooit een doel op zich. Een belangrijke toepassing van deze informatie is het openbaar maken van de bevindingen uit de diverse monitoringprogramma's, o.a. in dit jaarverslag. Op zich is dat een uniek feit. Er zijn weinig of geen landen in Europa of in de wereld waar informatie uit allerlei monitoringprogramma's bij elkaar gebracht, gebundeld worden en openbaar toegankelijk zijn. Het is eveneens bijzonder omdat er tot nu toe altijd een sfeer van geheimzinnigheid bestond ten aanzien van aspecten van voedselveiligheid. Dit laatste is aan verandering onderhevig. Een artikel in het dagblad Trouw van 8 oktober jl. is daar een sprekend voorbeeld van. Openheid is tegenwoordig het toverwoord. Het heeft geen zin om - indien zich problemen op dit terrein voordoen - deze te verbergen. In voorkomende gevallen is het beter de problemen op tafel te leggen en vervolgens ook te laten zien wat eraan gedaan wordt om ze op te lossen. Een aantal grote voedingsmiddelenfabrikanten hebben laten zien dat deze benaderingswijze imago versterkend kan werken en niet - zoals

altijd is aangenomen - ten koste hoeft te gaan van de afzet en het imago.

De monitoringprogramma's die in KAP zijn opgenomen worden vaak al jaren uitgevoerd. Met de publikatie van de gegevens laten het agrarisch bedrijfsleven en de overheid nadrukkelijk zien hoezeer de veiligheid van voedingsmiddelen en agrarische produktieketens serieus genomen wordt. Openheid alleen is echter niet voldoende. De beleidsmatige relevantie is eveneens belangrijk. Een aantal voorbeelden wordt toegelicht.

Ten eerste is de evaluatie van beleidsmaatregelen in het geding. Als voorbeeld wordt genoemd de maatregelen die getroffen worden ten aanzien van het terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en van diergeneesmiddelen. Door middel van monitoring kan getoetst worden of de beleidsdoelstellingen, die gezamenlijk gesteld zijn, het beoogde effect hebben. Ten tweede kan de informatie ingevoerd worden in rekenmodellen. Door koppeling van consumptiegegevens aan gegevens over residugehaltes van bepaalde stoffen in voedingsmiddelen kan de gemiddelde inname van die stof door de consument berekend worden. Informatie uit dergelijke berekeningen is zinvol niet alleen voor het beleid maar eveneens voor de voedingsvoorlichting.

In algemene zin levert KAP relevante informatie op in het kader van risicobeoordeling, risico-evaluatie en risicomangement. De genoemde aandachtspunten zijn vormen van risicobeleid, dat nu en in de toekomst een belangrijke plaats inneemt binnen het Ministerie van LNV. Tenslotte kan het KAP uitgebouwd worden tot een instrument waarmee jaarlijkse rapportages van de Nationale Plannen aan de Europese Commissie, de Codex Alimentarius en het wetenschappelijk comité voor de humane voeding van de EU, verzorgd worden. In het vorig jaar is de wetenschappelijke samenwerking tussen de lidstaten op dit gebied geïntensiveerd. Harmonisatie van normstelling, de opzet van databanken en de uitwisseling van gegevens zijn aandachtspunten in deze.

Voor het bedrijfsleven zal de presentatie van de wijze waarop het agrarisch produkt bewaakt wordt vruchtbaar kunnen zijn naar de afnemers van het produkt.

Met het verschijnen van het eerste KAP-jaarverslag wordt de opbouwfase van het KAP afgesloten. De ontwikkeling van het beleid rondom het KAP is zeker niet ten einde. Belangrijk is de mogelijkheid van uitbreiding van het aantal monitoringprogramma's. Hoewel reeds een breed scala van monitoringprogramma's in het KAP is ondergebracht, is het duidelijk dat nog niet alles wordt ingevoerd. Deze ontwikkeling kan zeker worden gestimuleerd.

De verdere ontwikkeling van de KAP-organisatie zal zich richten op een actief gebruik en een verdere opbouw. De samenwerking met het bedrijfsleven zal versterkt worden en eventuele nieuwe participanten zijn welkom bij de KAP-organisatie. Ik wil in dit gezelschap een beroep doen op de huidige en toekomstige participanten om samen het KAP te maken tot een herkenbaar punt - voor zover het vragen over residuen en contaminanten betreft - in de samenleving.

Dames en heren met deze woorden heb ik het KAP-symposium geopend en ik wens u een informatieve middag toe.

Kwaliteitsbeleid en integrale ketenzorg

prof. dr. ir. W. de Wit, directeur Onderzoek, Dienst Landbouwkundig Onderzoek

Als ex-directeur van het RIKILT-DLO is het mij een genoegen geweest om de afgelopen vier jaar het KAP te mogen begeleiden. Zoals reeds gezegd vier jaar geleden was KAP nog slechts een idee. Nu, 13 oktober 1994, is een belangrijke mijlpaal gehaald. Als directeur van RIKILT-DLO heb ik dat net niet gehaald, maar als invaller voor de heer van de Vooren kan ik daar dan toch met genoegen naar kijken.

Het uitbrengen van het jaarverslag is niet alleen voor de KAP-organisatie een belangrijke mijlpaal maar ook voor alle betrokkenen. In de overlegorganen rondom het KAP, te weten de stuurgroepen en werkgroepen, zijn bijna in iedere bijeenkomst nieuwe toepassingsmogelijkheden genoemd voor de informatie die vastgelegd is in de KAP-databank. Deze plannen kunnen na vandaag wellicht gerealiseerd worden.

Met het KAP-jaarverslag heeft de consument inzicht in de bewaking van het agrarisch product in Nederland. Daarnaast is het interessant om naar KAP te kijken door de bril van een verkoper van een willekeurig groot Europees levensmiddelenbedrijf. Een dergelijke functionaris heeft veel zorgen. De inkoper weet dat de consument, zijn klant, heel gevoelig is voor aspecten van gezondheid en kwaliteit van voedingsmiddelen. Deze zal dan zijn uiterste best doen om die klanten terwille te zijn en zal zodanige contracten afsluiten die garanties geven dat daadwerkelijk gezonde en veilige producten geleverd worden. Risico's op dit punt dienen zoveel mogelijk uitgesloten te worden. De toeleveranciers van deze inkoper zijn welwillend, maar ook hun mogelijkheden zijn beperkt. Deze toeleveranciers willen wel, maar kunnen niet altijd aan deze voorwaarden voldoen. In de produktieketen kan veel fout gaan en de groothandelaar heeft hier niet direct zicht op. De groothandelaar kan hier ook niet verantwoordelijk voor gesteld worden. Dergelijke veiligheids garanties zijn niet zomaar te geven en de groothandelaar zal zijn hoofd niet in een strop steken.

Daarnaast is het uitermate kostbaar als in het eindstadium van de productie de voedingsmiddelen nog op residuen en contaminanten geanalyseerd moeten worden. De consument is doorgaans niet echt bereid om voor deze kosten te betalen. Deze consument gaat ervan uit dat voedingsmiddelen sowieso veilig zijn. De geschetste situatie doet zich voor in het buitenland.

De veronderstelde inkoper komt nu in Nederland en er gaat een wereld voor hem open. De discussie met zijn potentiële toeleveranciers lopen anders. Ten eerste hebben ze duidelijk beschreven kwaliteitseisen, een klasse-indeling die gaat van standaard tot IKB-plus. Van de agrarische producten is bekend hoe zij geproduceerd worden en wat de herkomst is. Er kan gekozen worden tussen kuikenfilet van bepaalde kuikenmestbedrijven, groente uit vastgestelde kassen enz. Van alle bedrijven is bekend wat voor type kwaliteitssystemen ze bezitten. Deze garanties kunnen variëren van isocertificaten tot erkenningen in het kader van IKB of good veterinary practice. Daarnaast worden interne en externe audits uitgevoerd bij bedrijven die een produktieketen vormen. De produktieketen is bekend, inzichtelijk en

toegankelijk. Bovendien wordt er gemeten. Dat gebeurt buiten Nederland ook, maar in Nederland worden de meetgegevens wel op een heel bijzondere wijze verwerkt. De inkoper van het grootwinkelbedrijf krijgt inzicht in trends, mogelijke maatregelen die genomen zijn of worden om negatieve trends om te zetten in de gewenste positieve richting. De resultaten zijn daarbij bijzonder actueel. De inkoper krijgt een KAP-jaarverslag te zien. Dit niet alleen op papier, maar in de toekomst kan deze inkoper ook van achter zijn PC inloggen op de KAP-databank en kan hij de meest recente informatie nogmaals bekijken.

Een aantal van deze meetprogramma's worden voor bepaalde agrarische producten ook in het buitenland uitgevoerd. Doorgaans omdat de Europese Commissie dit verplicht. Het voordeel van het KAP-jaarverslag is echter dat het agrarisch breed is. Informatie van een bepaalde keten of agrarische sector kan in verband gebracht worden met de gegevens uit een andere agrarische sector. Tevens worden de resultaten overzichtelijk gerelateerd aan de geldende wettelijke normen. Dientengevolge is het voor een leek makkelijk afleesbaar of het PCB-gehalte in het vet van paarden nog aan de hoge kant is, want het is tevens de kracht van KAP dat de wat minder positieve kanten niet verbloemd worden. Met hetzelfde gemak is te zien dat de aflatoxine problematiek goed onder de knie is gekregen. Dit laatste voorbeeld geeft aan dat informatie ook sectoroverschrijdend kan zijn. De samenwerking van de diverse organisaties binnen het KAP heeft eveneens tot voordeel dat de afstemming in de opzet, en daarmee de effectiviteit en kosten van monitoringprogramma's, geoptimaliseerd kunnen worden. Kortom er is afstemming. Onze veronderstelde inkoper is derhalve zeer onder de indruk en bestelt nog jarenlang een Nederlands produkt.

Met het aangehaalde voorbeeld wordt enigszins in de toekomst gesproken. Dit KAP-jaarverslag is een belangrijke stap in die toekomstige richting. Wanneer er over ketenmanagement gesproken wordt, zijn er drie aspecten die fundamenteel van belang zijn. Het gaat daarbij over kwaliteit, logistiek, goederenstroom, maar vooral ook over informatie. Een belangrijke vraag die daarop gesteld kan worden is de besturing van dit geheel. De genoemde drie aspecten kwaliteit, goederenstroom en logistiek en de bijbehorende informatie staan als het ware om elkaar heen en hebben elkaar nodig. De aard van de goederenstroom in de agrarische keten bepaalt waar de zwakke kwaliteitsplekken zitten. Het verdient aanbeveling juist op deze zwakke plekken de meetprogramma's af te stemmen. De informatie uit deze meetprogramma's kan gebruikt worden tot gewenste bijsturing van processen. Dit staat in de kwaliteitskunde bekend als regelkring. De gewenste ontwikkeling kan ingang gezet worden, de informatie wordt gebruikt ten behoeve van beleidsondersteuning. Tevens kan de informatie gebruikt worden om het vertrouwen van de klant te winnen. De informatie kan een belangrijke PR-functie hebben. KAP is in die zin een thermometer over kwaliteit. Het niveau is gemeten en ingevoerd in de databank, evenals de geldende normen en conclusies kunnen getrokken worden. De maatregelen die desgewenst getroffen zouden moeten worden, zijn niet de verantwoordelijkheid van KAP, maar van diegene die de informatie moet gebruiken in het beleid. Vervolgens komt er over een jaar weer een KAP-jaarverslag waar de effecten van beleid zichtbaar gemaakt kunnen worden.

Het eerste KAP-jaarverslag bevat een aantal belangrijke meetprogramma's, er zijn er echter meer. Zo zou de vee- en vleessector kunnen overwegen enkele onderdelen van hun IKB-

programma's in KAP onder te brengen. De klant van het agrarisch produkt zal mogelijk ook kunnen vragen naar de microbiologische kwaliteit van voedingsmiddelen. Kennisvermeerdering over ketens, goederenstromen en gevoelige kwaliteitsplekken kunnen leiden tot nieuwe monitoringprogramma's. Tevens kan blijken dat op den duur de huidige monitoringprogramma's verouderd zijn of dat het aantal metingen van deze sterk gereduceerd kan worden omdat de gerapporteerde gehalten voortdurend onder de norm blijven.

Binnen het KAP wordt samengewerkt om de efficiëntie van monitoring te verhogen. De vertegenwoordigers van de verschillende sectoren kunnen met behulp van het KAP-jaarverslag de grens over. Een engelstalig jaarverslag dient in overweging genomen te worden.

Het is aan de aanwezigen en de doelgroepen van KAP om straks een oordeel te vormen. Daarbij wordt de vraag gesteld of het jaarverslag aan de gestelde doelen voldoet en waar eventueel verbetering gewenst is. Ook dat is kwaliteitskunde: een plan hebben, dat uitvoeren - in dit geval het eerste jaarverslag - het evalueren en het verbeteren in de volgende edities. Dat levert dan weer een nieuw plan op en zo wordt dat gecontinueerd.

Het KAP is een vruchtbaar samenwerkingsverband gebleken. Er is door het RIKILT-DLO met veel plezier invulling gegeven aan de organisatievorm van het KAP. Alle direct betrokken medewerkers van de participanten worden eveneens bedankt. Voor de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven hier aanwezig die nog niet participeren, is deelname aan het KAP mogelijk. Een goede samenwerking leidt doorgaans tot een goed produkt. Met de productie van het KAP- jaarverslag is er sprake van een duidelijke win-win situatie.

Agrarisch Nederland beschikt met het KAP-jaarverslag over een kwaliteitsbalans. Als er sprake is van een balans zou het ook wenselijk zijn om te komen tot een verkenning, een toekomstverkenning. Hoe zal de kwaliteit zich ontwikkelen bij ongewijzigd beleid. Een overweging kan zijn om deze één maal per vier jaar uit te voeren. Het KAP-jaarverslag is een informatief document en een potentieel PR-document voor de BV Nederland.

Een dergelijk document brengt uiteraard ook kosten met zich mee. De afspraak tussen overheid en bedrijfsleven is dat het departement van Landbouw de startsubsidie verstrekt. De uitvoering is toegewezen aan het RIKILT-DLO. DLO heeft geen geld van zichzelf en is derhalve afhankelijk van onderzoeksubsidies van het departement of financiële input van derden. Er zal een moment komen dat de financiële participatie van alle deelnemers in het KAP besproken worden. Het huidige paarse Kabinet heeft het onderzoek bijzonder getroffen en zal deze financiële discussie alleen maar bespoedigen. Gezien het kwalitatieve resultaat - het KAP-jaarverslag - kan deze discussie wel met vertrouwen tegemoet gezien worden. Aan DLO zal het niet liggen, wij zijn bereid met veel energie de activiteiten voort te zetten.

Tenslotte is op het RIKILT-DLO door de KAP-medewerkers inmiddels veel kennis opgebouwd over monitoringprogramma's, residuen en contaminanten in de agrarische produktieketens. Deze medewerkers zijn het, die daadwerkelijk voor het resultaat gezorgd hebben dat u vanmiddag aangeboden krijgt. Dank daarvoor en dank voor uw aandacht.

Kwaliteitsbeleid agrarische producten en de consument.

De heer D. Westendorp, directeur Consumentenbond.

Alvorens over te gaan tot de bijdrage van de Consumentenbond voor dit symposium zou ik graag van de gelegenheid gebruik willen maken de opdrachtgevers, de medewerkers van het KAP en het RIKILT-DLO te feliciteren met het eerste jaarverslag van het KAP. De opstellers van dit jaarverslag zijn erin geslaagd een saai tabellenboek met cijfers te vertalen in een boekvorm met fraaie lay-out. Het KAP-jaarverslag verdient derhalve het predikaat jaarverslag van het jaar. Niet alleen de vormgeving oogst waardering maar zeker ook het initiatief. Het jaarverslag is een goed voorbeeld van openheid en het vergroot de doorzichtigheid van de mogelijke aanwezigheid van residuen en contaminanten in het voedsel. Tevens geeft het jaarverslag een goed overzicht van alle metingen die verricht worden in het kader van het kwaliteitsbeleid.

In deze inleiding zal de Consumentenbond ingaan op haar eigen ervaringen met betrekking tot residuen en contaminanten in voedsel. Voordat hiertoe overgegaan wordt, kan ik niet anders dan enkele woorden te wijden aan een gisteren verschenen rapport 'De markt gemist'. Een rapport vol waarschuwingen, wat overigens niet voor elke sector van de agrarische wereld geldt.

Een aantal bevindingen uit dit rapport is dat de concurrentiepositie van Nederland is verslechterd. Dit wordt vooral veroorzaakt door het niet adequaat reageren door de sector op de wijzigingen in de markt. Er is gebrek aan voldoende marktgerichtheid (een modewoord overigens). En dat, terwijl nog midden jaren '80 de Nederlandse agrosector borg stond voor efficiency en kwaliteit. Nederland is meer en meer bulkleverancier met een te lage produktvarieteit. De kwaliteitsbewustere consument wordt in feite onvoldoende bediend. Daarmee komt de Nederlandse agrosector in de hoek van de discount.

In grotere concurrentie situaties, wat het geval is, is Nederland steeds meer aangewezen op de Europese Unie. De verschillen in die markt zijn groot; de consument bewuster. De detailhandel kan met behulp van de nieuwe technologie veel gericht op de consument afstemmen.

Het opstellen van dit rapport kan gezien worden als een moedige opdracht van het Ministerie met harde conclusies, die op zich niet verrassen. De conclusies geven echter aan dat "t uur U heeft geslagen".

Eergisteren sprak de Consumentenbond op het Chipcard-congres. Over de Nederlandse banken heeft de Consumentenbond gezegd, dat hun lijfspreuk lijkt te zijn: "Beter laat dan nooit". Voor de agrosector was dit in het verleden zeker niet de lijfspreuk. Maar de waarschuwingen en de feiten spreken stevige taal. Die mag niet aan dovemansoren gericht zijn.

Als gesproken wordt vanuit de ervaringen van de consument en de Consumentenbond dan staat in de eerste plaats de informatie centraal. Veel misvattingen ontstaan vaak door ruwe berichtgeving, die tot overdreven (schrik)reacties leidt. Daarom is gerichte informatie onmisbaar.

De consument wil keuzes kunnen maken en/of alternatieven hebben op basis van feiten. Deze feiten kunnen bestaan uit gegevens over voedingswaarden of gegevens over de veiligheid

van het produkt. In dit laatste geval is informatie over de gehalten van residuen en milieu-effecten onontbeerlijk. Daarnaast is er een groeiend aantal mensen die belang hechten aan aspecten zoals produktiemethoden en diervriendelijkheid. De consument is bewuster en daarop moet adequaat worden ingespeeld. Als de Duitse consument de Nederlandse tomaat afwijst, is dat een gegeven, terecht of niet. Dat kan niet anders dan tot verbetering leiden van het produkt aan de wensen van die consument.

De Consumentenbond weet uit achterban onderzoek dat veilig voedsel hoge prioriteit heeft bij aankoop. Dat houdt dus in dat informatie op dit terrein onontbeerlijk is. Monitoringonderzoek, zoals in het vandaag verschenen jaarverslag is dus noodzaak en daarom alle lof voor dit jaarverslag. Grondstoffenonderzoek en/of onderzoek aan eindprodukten en het spreiden van de metingen over de produktieketen en het in de tijd vervolgen van dergelijke metingen is daarbij essentieel.

Als voorbeeld geldt het onlangs gehouden onderzoek naar de kwaliteit van kipfilet dat werd uitgevoerd in 14 landen. De Consumentenbond vond in Nederland een hoge besmetting met twee ziekmakende bacteriën. Salmonella werd in 23% van de monsters gevonden en campylobacter in 45%. De vraag is nu waar komen de bacteriën vandaan en hoe komen ze in het vlees. Van salmonellabesmetting is het een en ander bekend, van campylobacter veel minder. Veel meten is van belang in een dergelijke situatie. De kosten, die daarmee gemoeid zijn, zouden weleens op kunnen wegen tegen de baten op termijn.

Jammer, dat bacteriologische verontreiniging buiten de scope liggen van het KAP. Met name in Zweden en Noorwegen zijn deze ontwikkelingen verder gevorderd. Campylobacter lag daar op een zeer laag niveau en salmonella werd niet aangetroffen. Een lage besmettingsgraad is dus wel degelijk mogelijk. Dat niveau zou ook in Nederland zo snel mogelijk bereikt moeten worden.

Voedselvergiftigingen lijken een onvoldoende serieus genomen probleem te zijn. Bacteriologisch verontreinigd voedsel veroorzaakt meer dan 1 miljoen ziektegevallen per jaar en naar schatting aan de hand van gegevens van de Inspectie Gezondheidsbescherming circa 1.000 tot 2.000 sterfgevallen per jaar.

In de 70-er en 80-er jaren kwam er veel maatschappelijke druk op de overheid tegen verontreinigingen in het voedsel. Als gevolg daarvan kwamen maximale waarden in de wet, waar de meetresultaten in de praktijk onder moesten blijven. Normen voor zware metalen, nitraat en aflatoxine en nog voor veel meer stoffen.

De hoogte van de normen (met uitzondering van nitraat) waren meestal zo dat de praktijk er in paste. Dit is uiteraard niet voldoende. Verontreiniging moeten niet alleen onder de norm gebracht worden. Zij moeten geminimaliseerd worden. Dus niet tevreden achterover leunen als normen gehaald worden. Een voorbeeld: de Consumentenbond heeft ooit eens uitgerekend, dat wanneer alle levensmiddelen zo veel cadmium zou bevatten als is toegestaan, de gemiddelde gebruiker absoluut te veel cadmium zou opnemen. Een ander voorbeeld: hormonen en clenbuterol. Uit het KAP-jaarverslag zou je de indruk kunnen krijgen, dat clenbuterol nauwelijks gebruikt wordt. De signalen uit de praktijk wijzen op haast grootschalig gebruik. Clenbuterol is moeilijk meetbaar in het slachthuis en op de boerderij zoeken, is als

zoeken naar een speld in de hooiberg. De consumentenorganisaties zijn internationaal bezig met een groot onderzoek naar groeibevorderaars in rundvlees. Dit onderzoek zal in de Consumentengids van januari 1995 gepubliceerd worden. In november komen wij met de resultaten over clenbuterol in consumptievlees.

Ook op ander gebied zullen wij de markt blijven volgen. Nitraat in bladgroenten gaat vrijwel bij elk onderzoek royaal over de normen. Een zaak die niet te tolereren is en die schreeuwt om alerter ingrijpen door de overheid. U kunt er van uitgaan, dat - met alle waardering voor het KAP-jaarverslag dat vandaag gepubliceerd wordt - de Consumentenbond zal doorgaan met intensief onderzoek op dit voor de consument zo gevoelige en belangrijke terrein.

De Consumentenbond ziet de problematiek. De landbouwsector is veel te laat tot het besef gekomen, dat de sterke situatie midden jaren '80 niet op dat niveau kon blijven zonder tijdig de vraagkant te volgen in zijn ontwikkeling en eigentijdse wensen. De markt volgen dus, maar dat gebeurde niet op het vereiste niveau. De overheid had met veel meer vooruitziende blik eind 80- er begin 90-er jaren de sector moeten dwingen tot tijdige aanpassing van produktie-methodiek. Ongewijzigd korte termijn-"succesbeleid" straft zich hier wel in hoge mate.

De herhaalde poging de controle op de kwaliteit van levensmiddelen te wijzigen is even zo vaak een falende politiek geweest die recentelijk nog tot onverdachte coalities heeft geleid. Het rapport Hendriks-De Zeeuw vindt maatschappij-brede kritiek, die organisaties het woord "onaanvaardbaar" in de mond hebben gelegd. In een tijd van marktwerking kan en mag een dergelijk signaal (van Tazelaar tot Westendorp) niet arrogant terzijde worden geschoven.

Maar ook de sector zelf is zeker niet brandschoon. Ook in de agrarische sector bestaat er een houding die de Consumentenbond nogal eens bij handel en industrie maar ook in de financiële dienstverlening aantreffen. Belangenorganisaties, die niet vooruit te branden zijn als het om aanpassing aan de marktontwikkeling gaat of daar veel te laat mee starten. De groene lobby heeft vele jaren te hard en voor dat moment (korte termijn) te succesvol gelobbied. Dat succes slaat op veel gebieden als een boomerang terug. Lange termijn-visie ontbrak maar al te vaak. Moeilijke stappen tijdig zetten en over een te overziende, hanteerbare periode uitsmeren. Dat werkt. De Consumentenbond is altijd bereid geweest en zal dat blijven: tot constructief overleg.

Initiatieven als vandaag, als recentelijk de champignonsteelt die milieu-vriendelijker produktie-methoden invoert verdienen applaus. Als nieuwe, noodzakelijke ontwikkelingen eerder waren ingezet zou de landbouwer of tuinbouwer niet ineens zo hard aangepakt worden als nu in enkele jaren. Om eerlijk te zijn; je zal maar land- of tuinbouwer zijn. En in korte tijd een zee van vaak dure maatregelen moeten treffen. Onoverkomelijk vaak. Dat bewijst de praktijk.

Natuurlijk moet er iets gebeuren. Tijdiger ingrijpen, meer visie op toekomstige ontwikkelingen zou veel onheil hebben voorkomen. De Nederlandse agrocultuur staat voor een moeilijk gevecht. Bij succesvolle verbetering zult u ons ook horen. De Consumentenbond is zeer bereid tot overleg en zal niet nalaten ook de te boeken successen te publiceren. Maar vanuit een kritische constructieve houding die u van een organisatie als de Consumentenbond mag verwachten.

Kwaliteitsbeleid agrarische producten en het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland

ir. A.A.M. Sweep, directeur Externe Betrekkingen CBT

Het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland (CBT) is vanaf het begin participant van het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten geweest en heeft met enthousiasme bijgedragen aan het eerste jaarverslag van het KAP. Het is het CBT een genoegen om na de inspirerende, maar ook uitdagende woorden van de Consumentenbond een paar zaken uit te diepen die de sector groente en fruit op het terrein van produktkwaliteit behartigd. Een aantal van deze aspecten worden toegelicht.

In het kwaliteitsbeleid van de groente- en fruitveilingen wordt het zwaartepunt gelegd op een hoge basiskwaliteit. Dit is overigens een dynamisch begrip. De Consumentenbond heeft al gezegd dat 'op je lauweren rusten' ten tijde van een hoge basiskwaliteit niet verstandig is, omdat dit snel kan veranderen. Daarnaast is duidelijk dat de markt steeds verandert. Er is sprake van een individualisering van de markt en er moet steeds meer voldaan worden aan specifieke marktwensen en marktsegmenten. Dit geldt zowel ten aanzien van specifieke bevolkingsgroepen als bepaalde afzetgebieden. Deze ontwikkelingen maken het beleid ten aanzien van kwaliteit er niet eenvoudiger op, maar wel uitdagender.

Welke kwaliteitsaspecten zijn van belang. Ten eerste zijn dat de traditionele kwaliteitsaspecten zoals visuele kwaliteit, afval, uitval, smaakbeleving en voedingswaarde. Aspecten ten aanzien van gewenste en minder gewenste stoffen, contaminanten, inhoudsstoffen b.v. nitraat, komen daarbij steeds vaker aan de orde. De kwaliteit van het produktiesysteem en met name de consequenties voor het milieu is eveneens een belangrijk beleidsitem geworden.

Waarom pakt de groente- en fruitsector dit beleid zo breed op? De Nederlandse tuinbouw produceert, iedere dag weer, voor ongeveer 300 miljoen consumenten. De afzetmarkt strekt zich uit over een belangrijk deel van Europa, van Ierland tot ver achter het voormalige ijzeren gordijn, van Noorwegen tot Noord-Afrika. Er wordt tevens steeds meer afgezet op het Amerikaanse continent. Dat betekent dat ten aanzien van inhoudsstoffen, contaminanten en milieuaspekten een belangrijke verantwoordelijkheid wordt gedragen.

Ten tweede heeft de markt steeds meer verschillende wensen. Het is belangrijk naar deze signalen uit de markt te luisteren. Ten aanzien van gezondheid en milieu betekent dit een groot aantal nationale wensen. Dergelijke wensen en eisen zijn internationaal gezien maar zeer beperkt geharmoniseerd. Een exporterend land als Nederland, dat 40 verschillende producten afzet in 25 verschillende landen, moet rekening houden met veel wetgeving, die per land sterk verschillend kan zijn. In de praktijk betekent dat, dat er veel energie gestoken wordt in het voorkomen van incidenten.

Een aantal West-Europese landen ontwikkelde begin jaren zestig wetgeving ten aanzien van resten van bestrijdingsmiddelen. In 1966 werd duidelijk dat de overheden de opgestelde wetgeving gingen controleren. Voor het CBT is dit in 1967 een belangrijke overweging geweest

om de bewaking op residuen van bestrijdingsmiddelen invulling te geven. Uit signalen van de toenmalige Keuringsdienst van Waren bleek dat in Nederland niet alles vlekkeloos verliep. De afdeling produktbewaking kreeg in de eerste plaats opdracht om toe te zien op een zodanig gebruik van bestrijdingsmiddelen dat Nederlandse tolerantievoorschriften gehaald werden. Door deze bewaking kon de positie van een exporterend land veilig gesteld worden.

In de ontwikkeling van wetgeving, zowel in Nederland als in andere landen, werd zichtbaar dat deze gebaseerd werd op twee peilers. Namelijk een compromis tussen producenten en nationale inzichten in gezondheidseffecten. Door een verschil in deze inzichten per land ontstond een situatie dat in sommige landen de wetgeving strenger is ten aanzien van residuen dan in anderen. Voor een exporterend land is dit lastig. Als sector hebben we dan ook gezocht naar een basis bestaande uit misschien wel wat strakkere normen dan vanuit de Nederlandse wetgeving noodzakelijk is. Het wordt daardoor gemakkelijker om aan een aantal wensen van afnemers in andere landen te voldoen.

Als voorbeeld wordt kassla genoemd. Een privaatrechtelijke tolerantie voor quintozeen en voor dithiocarbamaten, die lager ligt dan de tolerantie die in de Nederlandse wetgeving is vastgelegd, werd ingesteld. Als gevolg hiervan moesten ook aangepaste toepassingsvoorschriften geformuleerd en verspreid worden.

Op strengere voorschriften moet eveneens gecontroleerd worden, want de controle van de Inspectie Gezondheidsbescherming (Keuringsdienst van Waren) bleef natuurlijk van toepassing op de wetgeving die vanuit de overheid was ingesteld. Bovengeschetste ontwikkeling leidde eind jaren zestig, begin jaren zeventig tot het opzetten van een uitgebreide residubewaking.

Daarnaast werden om tijdig problemen te voorkomen selectief produkten afgegeven. Dit gebeurde dan op basis van kennis over de produkten en de bedrijfsvoering. Afgifte van selectieve produkten deed zich met name voor in landen met specifieke eisen. Doorgaans was er sprake van een relatief klein aandeel in de afzetmarkt. Als voorbeeld wordt genoemd de appels die naar Zweden worden geëxporteerd. In Zweden was tijdelijk een lagere tolerantie voor captan van kracht dan in de Europese Gemeenschap. Een vergelijkbare situatie bestond er voor fosforzure esters in wortelen. In de Verenigde Staten van Amerika is een wetgeving van kracht die grotendeels afwijkt van de Nederlandse wetgeving waaronder de Nederlandse telers moeten produceren. Indien tomaten of paprika's naar dit land geëxporteerd worden, moet hier rekening mee gehouden worden. Het betreft hier niet eens een strengere wetgeving maar meer een verschil in classificatie. In Amerika worden de tomaten en paprika's ingedeeld als zijnde vollegrondsgroente. In deze teelt mogen wel fungiciden worden gebruikt, maar juist weer anderen dan in de Nederlandse kasteelt.

Vanuit dit perspectief wordt door het CBT veel waarde gehecht aan internationale harmonisatie. Aanvankelijk gebeurde dergelijke harmonisatie op bilaterale basis tussen Nederland enerzijds en landen als Zweden, Finland en Duitsland anderzijds. Dergelijke onderhandelingen zijn later overgenomen binnen de Europese Unie. De onderhandeling gaan traag, maar zijn van uitermate groot belang in het handelsverkeer. Op mondiaal niveau vindt dergelijke afstemming plaats binnen de CCPR van de WHO en FAO. Het CBT is daarbij verheugd dat een koppeling gemaakt is met de GATT.

Essentieel in de bewaking is, en dat is al eerder gememoreerd door de heer de Wit, dat ze wordt uitgevoerd op de zwakke punten in de produktieketen. Dit is een belangrijk uitgangspunt in de bewaking, zoals die door het CBT wordt uitgevoerd. Er wordt intensiever gemeten in seizoenen die kritisch zijn of producten of telers waarvan bekend is dat ze wat meer aandacht behoeven. In de loop der jaren is veel informatie vastgelegd over de telers. Ook deze informatie wordt gebruikt in de bewaking van het agrarisch produkt.

Al deze activiteiten zijn erop gericht een produkt te produceren dat, ook voor wat betreft contaminanten en inhoudsstoffen, betrouwbaar overkomt op de consument en resulteert in een betrouwbaar imago in de afzetmarkt.

De discussie in Duitsland over de Nederlandse tomaat kan verschillend beleefd worden, maar de discussie gaat in ieder geval niet over een teveel aan residuen in de tomaat. Dit laat onverlet dat wel duidelijk moet zijn dat agrarische producten op dit punt bewaakt worden en dit dient ook duidelijk naar de afzetmarkt gecommuniceerd te worden. Het CBT is dan ook ingenomen met het initiatief van KAP. Ten eerste komt door middel van een bundeling van krachten meer gegevens beschikbaar die zowel binnen Nederland als naar de afzetmarkt gecommuniceerd kan worden. Ten tweede is de informatie minder onderhevig aan bedrijfsbelangen omdat ze door de overheid wordt uitgegeven en geautoriseerd. Door een goede interpretatie van de gegevens en het beschikbaar stellen van gegevens aan een onafhankelijke instelling zoals het KAP, kan het gebruik van informatie over residuen en contaminanten in agrarische producten geoptimaliseerd worden. Dit is met name van belang ten tijde van krimpende budgetten van zowel de overheid als het bedrijfsleven.

Door het gevoerde Nederlandse residubeleid en de bewaking daarop is een betrouwbare reputatie opgebouwd in de afzetmarkt. Dit is een belangrijk element van de marketing. Als gevolg hiervan hebben een aantal producten het alleen vertoningsrecht in een aantal afzetmarkten.

De feedback van al dit werk naar de telers is van belang. In deelsectoren waarin de residubewaking eerder is opgezet worden deze voordelen manifest. De telers in deze deelsectoren worden hierdoor gestimuleerd. De teler is bij een goede feedback doorgaans meer bewust van de consequenties van het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Voor het optimaliseren van deze feedback functie zou het wenselijk zijn ook de gegevens, die de Inspectie Gezondheidsbescherming op bedrijfsniveau verzamelen, op te nemen in het KAP.

Naast de bewaking op residuen van bestrijdingsmiddelen wil het CBT nog een aantal andere vergelijkbare vormen die van belang zijn voor een goede produktveiligheid noemen. Ten eerste zijn dat de activiteiten die betrekking hebben op de harmonisatie van normstelling in Europa. Ten tweede is het van belang tijdig in te kunnen springen op incidenten b.v. ongewenste gehalten van zware metalen of microbiële verontreiniging in groente en fruit. Als voorbeelden worden genoemd de cadmiumbelasting ten gevolge van emissie van industriële activiteit en de microbiële besmettingskans bij het bewerken van groente en fruit in rauwe salades. Doorstraling zou in dergelijke situaties uitkomst kunnen bieden, maar dit ligt vaak emotioneel gevoelig bij de consument. Radioactieve besmetting ten gevolge van het ongeval met de kerncentrale in Tsjernobyl is door de heer de Peuter al genoemd. Toentertijd bestond

daar veel commotie over. De Franse overheid was op dit punt assertiever door voor te wenden dat de straling bij Straatsburg werd tegengehouden.

Tenslotte zou ik willen ingaan op de nitraatproblematiek. Nitraat is een inhoudsstof die onmisbaar is voor planten, dieren en de mens. Te hoge nitraatgehalten zijn echter niet wenselijk. Er zijn normen gesteld ten aanzien van een maximale concentratie. Sinds 1977 houdt de nitraatproblematiek de gemoederen bezig. Mede op initiatief van de Consumentenbond zijn sindsdien veel activiteiten ontplooid. In eerste instantie is een inventarisatie gemaakt van de problematiek. In welke groentesoorten wordt veel nitraat gevonden, zijn er seizoensinvloeden en/of invloeden van teeltwijze etc. Vervolgens is onderzocht of door middel van veredeling rassen ontwikkeld konden worden met een lager nitraatgehalte. Onderzoek naar de effecten van nitraat op de gezondheid zijn opgestart. Sinds 1984 is op dit punt wetgeving ontwikkeld. Eveneens zijn er door het CBT en het Ministerie van LNV monitoringprogramma's ontwikkeld en opgestart. Als gevolg van deze activiteiten zijn garanties afgegeven naar de markt.

Nu lijkt het erop dat de nitraatnormen zodanig worden aangescherpt dat ondanks deze inspanningen slateelt niet meer haalbaar is. Het CBT staat derhalve voor het dilemma of er dientengevolge een streep gezet moet worden door de slateelt in Nederland. De nitraatproblematiek is niet beperkt tot Nederlandse groente maar wordt in alle noordelijke landen ervaren. Nieuwe deskundigheid en nieuwe onderhandelingen zijn gewenst. Het zou uitermate jammer zijn als bladgroente niet op eigen bodem geteeld kan worden, of als dit niet meer het hele jaar door verkrijgbaar is.

Het CBT stelt de gegevens die voortvloeien uit de nitraatbewaking van sla beschikbaar aan het KAP. Op deze wijze hoopt het CBT een bijdrage te kunnen leveren aan voldoende kennis voor diverse partijen om op bovengenoemde punten te kunnen handelen.

De laatste vijf jaar wordt vanuit de afzetorganisatie aandacht besteedt aan milieuzorg. Dit niet alleen vanuit een verantwoordelijkheid ten aanzien van de wetgever, maar ook vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid en toekomstige marktwensen. Het milieubeleid van het CBT is erop gebaseerd om doelstellingen die over vier of vijf jaar gerealiseerd moeten zijn, stapsgewijs te bereiken. Als voorbeeld wordt het project MilieuBewuste Teelt (MBT) genoemd. Voor deze milieuzorg wordt gebruik gemaakt van de expertise ten aanzien van gewasbeschermingsmiddelen die reeds is opgebouwd. Dit betekent dat o.a. gekeken wordt naar het middelengebruik. Middelen die vanuit milieu-oogpunt niet gewenst zijn, worden uit het productieproces geweerd. Ook dat moet gecontroleerd worden. Deze controle gebeurt meer en meer aan de hand van analyses op bladmonsters, zodat in een vroeger stadium ingegrepen kan worden.

Indien de gegevens uit het MBT-project bruikbaar zijn, worden ze beschikbaar gesteld aan het KAP. Voor de overdracht van dergelijke gegevens gelden wel een aantal voorwaarden. Ten eerste doen circa 10.000 telers op vrijwillige basis mee aan het MBT-project. Met het oog op deze vrijwilligheid zullen de gegevens alleen geaggregeerd en anoniem beschikbaar gesteld kunnen worden.

Ten tweede zal onderzocht moeten worden welke invloed selectieve monsternamen heeft op de

resultaten. Omdat de controle zich richt op de zwakke plekken, zijn de resultaten van de metingen niet representatief en daarmee minder geschikt voor opname in de KAP-databank. Ten derde vindt de controle plaats ten tijde van het productieproces en steeds minder aan het eindprodukt. Het KAP verzamelt tot op heden alleen metingen die gedaan zijn aan het eindprodukt.

Tenslotte wil het CBT nogmaals uitspreken verheugd te zijn met het initiatief van het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten. Met name het tezamen brengen van gegevens die door diverse organisaties worden verzameld heeft meerwaarde. Voor het CBT is de toegankelijkheid van waardevolle informatie b.v. van de Inspectie Gezondheidsbescherming toegenomen. Tevens kan door middel van de KAP-organisatie autoriteit worden uitgestraald naar de markt en de maatschappij voor zover het de bewaking van het agrarisch produkt betreft. Het CBT vindt de samenwerking met het KAP nuttig en zet deze graag voort in de toekomst.

National Residue Plans and comparison between the E.U. Member States

Mr. E. Poudalet, EEC Office of Veterinary and Phytosanitary Inspection and Control

I am very happy to be here and to be invited to speak about our Community problems. First of all I would like to congratulate you on your nice document. I belong to the huge category of French speaking people that does not speak a lot of languages so I was not able to read your paper but I can congratulate you on the quality of photographs and the quality of the tables and diagrams. They were very easy to understand.

I would like to present the problem of comparison the results of the residue plans between the Member States. My speech contains three major items:

- 1) difficulties in harmonizing the actions between the Member States
- 2) the invisible but real differences between the residue plans
- 3) the intention of the Commission in the future.

Difficulties in harmonizing the actions between the Member States

According to the council directives 85/1469/EEC the Member States have to present their residue plan for approval to the European Commission. Since 1987 the Commission has received the plans as far as the hormonal substances and thyrostats are concerned and since 1988 residue plans for other substances were received. The last seven or eight years there have been great difficulties in obtaining cooperation from the Member States to ensure that the residue plans and the results are presented in a harmonized form in order to facilitate the comparison and to verify if prescriptions of the Directives were being followed. These problems we did not have with the so called third countries which export fresh meat to the European Union.

When the Commission studies the residue plans of the Member States a few remarks can be made. Even if the Community quality criteria are respected, the laboratory methods can be different between the Member States. There are analytical methods that are specific for certain substances but there are also methods for determination of groups of substances. These so called multi-residue methods are used more often now than in the past. The differences in the substances analyzed can be regarded as a substantial problem.

The range of substances analyzed can be different. For example some Member States are looking after four hormones while other Member States are looking after twenty-three. The same was observed for beta-agonists. The range varies from two substances to fourteen.

Beside the range of substances analyzed there are also differences between the Member States with regard to the detection limit and the action limit. For example there are countries with a detection limit of 0.5 and an action limit of 2 ppb. It would be interesting to know what these countries do if they find analytical results between 0.5 and 2 ppb.

For some residues a Community maximum residue limit exists, but for other substances maximum residue limits can be different. E.g. the residue limits for cadmium are not harmonized between the countries. When discussing these elements in an international context e.g.

the Codex Alimentarius or the GATT, a lot of difficulties can occur.

Invisible, but real differences

Most important of all is the difference between the sampling methods. In some cases a pure random system can be established by the computer at the central office in Brussels or at the office of the local inspector. A pure random system results in a low percentage of positive findings. In other cases a target sampling system is used. A target system can be based on breed, sex, age, carcass-fat etc. Target systems give a higher percentage of positives. Both sampling systems are used for the same substance in the Community. Only for this reason results of different Member States can vary from 0,1 percent (random sampling) to 10 percent (target sampling).

It is also important that the animal under investigation can be identified for the purpose of tracing back to the farm of origin. This can be said for all kinds of substances. The Member States are not tracing back mostly because a lack of time or a lack of support on this point. The problem is mainly manifest for sheep and horses. Pigs and cattle can be identified in most countries nowadays.

Directives from the Commission are transcribed slowly and differences are noticed in interpretation of the Community regulations. It should be interesting to know to which extent the Member States are interpreting these Directives according to their own interest. With the help of our lawyer we try to find the right way in order to avoid misunderstanding due to differences in interpretation.

Talking about medicinal products there are differences in the list of approved or allowed medicinal products. In some countries there only 300 medicinal products are authorized where in other countries there might be 8000 allowed. In some countries the use of beta-agonist is not allowed at all, where in other countries the use is allowed at time of birth or to treat pulmonary diseases. Even if medicinal products are allowed there can be differences in the waiting period. For the same concentration and injection method there is a range in waiting period between zero days to twenty-eight. It is easy to understand that differences in allowance and waiting period effect the amount of residues at time of slaughtering. A few Member States authorize the use of antibiotics or sulphonamides as raw material where in other countries the use is forbidden. In the first category the farmer is allowed to have a bale of fifty kilogram of tetracyclines which can be fed to animals in large amounts.

There are also external influences with regard to the control of animals. The policy on controlling can be influenced if farmers or professional associations are participating in the control system. The policy of Member States who are exporting meat can be different from Member States that are only importing meat.

Commission's intention

The Community regulations should be approved. Most of the directives were set up between the year 1986 and 1988. After having a few years of experience the Commission realizes that there is need for some changes. The Council of the twelve Ministries has to discuss and to

adopt the proposals done by the Commission. One of these proposals is the total prohibition of the use of beta-agonists with an exception for horses and pets. Another proposal is done to make the sampling method more transparent. Anabolic substances should be sampled on a targeted base while other substances could be sampled at random.

The policy with regard to anabolic substances is different in the United States of America. In the U.S.A. no residues are allowed in the meat. According to the European policy the use of these drugs is not allowed at all. In our countries it is not a question of controlling the meat but also controlling the use of hormones during the life time of the animals. For that reason the Commission considered to sample the animals at the farm. The Commission proposed to take 2/3 of the samples at the farm and 1/3 at the slaughterhouse.

Today the twelve Member States are carrying out a lot of inspection on live animals and meat. In all the countries together approximately 35,000 animals are examined on residues of hormones and another 25,000 on beta-agonists. Because of the large number it is not a question of increasing the number of samples but more and more a question of improving the methods. It should be clear where and when animals could be threatened. For this reason sampling at the farm is preferable.

The Commission also proposed to increase the penalties if alive animals were found positive at the farm. If the animal is found positive, it should be destroyed. Today the penalty is only that the meat is not suitable for consumption, When the farmer waits long enough the records of these animals are lost at time of slaughtering. The Commission realises that there is no administration in the world keeping records for a period as long as ten years. The Commission also likes to oblige the farmer paying back the subsidy received from the Community. At this moment the farmer receives approximately thirty to fifty percent of his income from the Community.

The role of the four Community Reference Laboratories should be emphasized. It is very important to have the same level of analytical know how in the different Member States.

After all these proposals are realised we should have better harmonization with respect to the residue plans itself and the presentation of the results. Today the Commission receives the results on paper. The weight of papers is at least two kilogram. It is quite difficult to use this amount of paper to obtain a summary of the results. It is the intention of the Commission to computerize all this information in the future.

Another intention is to organise residue control for other foodstuffs as well. Today only the meat is under inspection, but the Commission likes to organize residue plans for poultry, fish, dairy products, eggs and honey as well. These proposals are all done to the Council of the twelve Ministers, but when they will be taken over is uncertain.

Conclusion

Today it is too early to compare the results of the Member States because the sampling systems are different. Tables and figures can give a false picture of the real situation.

When the new Directives are implemented, the Commission will be able to make comparisons. The Commission will also be in a position to publish a Community report on the examination for residues. This can be done if the Member States give the authorization to do so. When the Commission publishes such a report it would have the same philosophy as the Quality programme Agricultural Products has today.

Kwaliteitsbeleid en het imago van Nederlandse agrarische producten op de Duitse afzetmarkt Drs. J.J. Groeneveld, landbouwraad Nederlandse ambassade in Bonn

De organisatoren van dit symposium hebben mij gevraagd om in het mij toegemeten kwartiertje, in te gaan op een drietal punten:

1. de imagoproblematiek van de Nederlandse agrarische producten op de Duitse afzetmarkt
2. de acties die worden ondernomen om de ongewenste beeldvorming tegen te gaan
3. de vraag in hoeverre de KAP-databank of andere KAP-activiteiten daarbij behulpzaam kunnen zijn.

Ik wil op deze vragen ingaan aan de hand van de volgende twee stellingen:

1. de Nederlandse afzetpositie staat vooral onder druk vanwege een aantal fundamentele ontwikkelingen op de Duitse markt. De imagoproblematiek weerspiegelt veel meer dat onze afzet- en communicatiestrategie niet in de pas loopt met deze ontwikkelingen.
2. Recente ontwikkelingen in Nederland op het gebied van de productie en het kwaliteitsbeleid maken echter een betere reactie alsnog mogelijk en daarmee ook een verbetering in ons gedeukte imago.

Dat vraagt echter veel informatieuitwisseling, PR-activiteiten en institutionele afstemming.

Duitsland is onze belangrijkste internationale afzetmarkt voor land- en tuinbouwproducten en voedingsmiddelen. Vorig jaar werd voor meer dan 20 miljard gulden naar de oosterburen geëxporteerd, d.w.z. 30% van onze totale agrarische export. Daarin zit bijv. 1/3 van onze totale kaasproductie en meer dan 45% van onze totale varkensvleesexport.

Een aantal ontwikkelingen op de Duitse afzetmarkt maakt echter de Nederlandse positie aanmerkelijk minder comfortabel en veilig als vroeger. Het feitelijk risico verschilt natuurlijk wel per sector.

Ik wil graag nader ingaan op vier van deze ontwikkelingen en daarmee de zojuist genoemde stellingen illustreren.

Verzadiging van de Duitse markt

De verder toenemende verzadiging van de Duitse markt, waarbij in een aantal sectoren al sprake is van een echte verdringingsmarkt. In de varkenssector gaat dat vooral nog ten koste van de Duitse producenten die voortdurend marktaandeel verliezen aan Denen en Nederlanders. In de tuinbouwsector staat echter een aantal van onze producten direct onder druk van buitenlandse concurrentie. Spaanse en Marokkaanse tomaten zijn nu eenmaal goedkoper dan Nederlandse.

Inkoopmacht van het Duitse grootwinkelbedrijf

De toenemende inkoopmacht van het Duitse grootwinkelbedrijf waarbij de Nederlandse positie toch al sterk gekoppeld is aan die grootwinkelketens. Dr. Nienhaus, directeur van de CMA, ziet op de Duitse afzetmarkt een toenemende polarisatie ontstaan tussen het zgn. premium-

segment en het zgn. discountsegment. Met het eerste segment zijn, volgens hem, vooral de begrippen kwaliteit en imago verbonden en met het tweede een harde prijsconcurrentie. Ieder van deze segmenten zou momenteel zo'n 35% van de markt omvatten met een duidelijke tendens tot verdere toename. Naar mijn indruk kunnen met name een aantal vraagtekens worden gezet bij de huidige inspeelmogelijkheden van Nederland op het premiumsegment.

De steeds kritischer wordende Duitse consumenten

Naar mijn indruk moeten daardoor begrippen als kwaliteit, voedselveiligheid en controle steeds meer centraal komen te staan in de benadering van de Duitse afzetmarkt. Aan het eindproduct worden steeds meer en steeds strengere kwaliteitseisen gesteld en t.a.v. het productie- en verwerkingsproces bestaat een toenemende behoefte aan transparantie en aan integrale controle op kwaliteits- en gezondheidsaspecten in de gehele keten. Onder invloed van de recente BSE paniek lijkt dit zich bij rundvlees vooral te vertalen in de richting van herkomstgaranties. Het Duitse bedrijfsleven en allerlei regionale instanties spelen in meerdere of mindere mate in op deze behoeften aan zekerheid bij de consumenten. Op centraal niveau wordt dit kundig opgepakt door de CMA. Voor eindproducten werkt die met een zgn. Gütezeichen, een kwaliteitskenmerk dat o.a. gebaseerd is op duidelijk omschreven sensorische eisen en maximum toleranties voor residuen, contaminanten, microbiologische belasting en hulpstoffen. Daarnaast wordt een zgn. Prüfziegel afgegeven, een controlecertificaat ten teken dat het productie- en verwerkingsproces in de gehele keten aan nauwkeurig omschreven eisen voldoet en veilig is voor wat betreft de gezondheidsaspecten. Vooralsnog wordt dit Prüfziegel alleen afgegeven voor rundvlees, maar er is een duidelijke wens om dit uit te breiden naar andere sectoren. In toenemende mate worden bij Gütezeichen en Prüfziegel ook criteria i.v.m. milieuvriendelijke teeltmethodes en diervriendelijke fok- en mestprogramma's meegenomen. In Duitsland vindt de vollegrondstuinbouw trouwens al in overwegende mate plaats op basis van geïntegreerde teeltmethodes.

De CMA heeft zeker de ambitie om op den duur uit te groeien tot een centrale instantie die in Duitsland een soort verplichte "KEMA keur" voor voedingsmiddelen afgeeft, die is gebaseerd op een breed scala aan kwaliteits- en controlecriteria. Naar mijn stellige indruk zal hiermee heel concreet worden geprobeerd om het premiumsegment van de markt zoveel mogelijk voor de Duitse land- en tuinbouw zelf te reserveren. Nederland moet dus zeer alert blijven op dit soort ontwikkelingen, met name ook van privaatrechtelijke instanties die willen werken op basis van exclusief Duitse herkomstregelingen. Die kunnen namelijk al heel snel in strijd zijn met de spelregels van de EU binnenmarkt.

De eigenlijke imagoproblematiek

Van oudsher is de Nederlandse afzetpositie in Duitsland gebaseerd op een ruim produktassortiment van betrouwbare standaardkwaliteit tegen betaalbare prijzen dat ruim verkrijgbaar is. Voor de meeste produkten blijft dit laatste overigens in de praktijk vnl. beperkt tot de noordwestelijke deelstaten. Wij hebben vooral in het kielzog van het grootwinkelbedrijf gevaren en verder, met name in de vleessektor, een stevige positie als toeleverancier grondstoffenleverancier ontwikkeld. Bij dit alles hoorde een sterk uniform Holland imago.

Intussen is de imagoproblematiek veel gedifferentieerder geworden. Juist daarom mag hij niet alleen afgemeten worden aan de spectaculaire daling in de export van ronde tomaten.

In tegenstelling tot tomaten heeft bijv. kaas juist een goed imago; vele van de Nederlandse kaassoorten vallen zonder meer in het premiumsegment. En Nederlands vlees heeft, op zich, nog steeds een goed technisch imago bij de Duitse verwerkingssector. Wat vooral flink uitgehold is, is het overall Holland imago, het beeld van Nederland als agrarisch productie- en herkomstland. Zeer veel Duitsers hebben het beeld dat in Nederland produktiemethoden worden toegepast die veel te intensief, onnatuurlijk, alsmede sterk milieubelastend en dieronvriendelijk zijn. Bovendien zouden waterdichte controles op de productie en de verwerking ontbreken.

In verband met de herstructurering en privatisering van de keuringsorganisatie zou het zeker de overweging verdienen om de Duitsers eens goed uit te leggen hoe onze controles en garanties er uit zien. Naar mijn indruk wordt de kritiek op Nederland als agrarisch produktieland ook wat in de hand gewerkt door een zekere verschraling van het algemene beeld van Nederland in de Duitse publieke opinie. Dat leidt wellicht meer dan vroeger tot perspublicaties van het soort als "Frau Antje in de overgangsjaren". En daarin zit steevast ook een landbouwparagraaf, die in één adem substraatteelt, bestraling, genetische manipulatie (stier Herman), een te groot gebruik van chemische middelen en een zeer fors mestoverschot ten tonele voert. Voor de Duitse populaire pers zijn dit stuk voor stuk trouwens al "hete" nieuwsonderwerpen, vanwege het grote aantal verontruste en dus direct geïnteresseerde lezers.

Ik wil bij dit alles ook nog het volgende benadrukken: vanwege het sterk toegenomen belang dat de Duitse consument hecht aan het begrip herkomst, zal de uitholling van het Holland imago ook het imago van een aantal afzonderlijke produkten kunnen beïnvloeden. Nederland, d.w.z. bedrijfsleven en overheid moeten zich, mijns inziens, terdege afvragen of hier geen duidelijke noodzaak tot handelen aanwezig is met name in de sfeer van informatievoorziening en PR-activiteiten naar een breed publiek.

Tot mijn geruststelling constateer ik trouwens dat het Nederlandse bedrijfsleven snel en positief reageert op de imagoproblematiek. Er worden duidelijke koerscorrecties aangebracht in het productie- en kwaliteitsbeleid, alsmede in de afzet- en communicatiestrategie. Alle produktpromotieorganisaties zijn hier volop mee bezig, voorop het CBT met zijn campagne "Ackern für Deutschland". De ontwikkeling naar milieuvriendelijke teelten en minder gebruik van chemische middelen, alsmede de vergroting van het smaakassortiment speelt duidelijk in op de behoeften van de Duitse consumenten.

Het voorlopige resultaat van de campagne is in ieder geval een aantal perspublicaties over de Nederlandse tuinbouw met een aanmerkelijk positievere teneur dan lange tijd het geval was. Ook onze IKB, SKV en KCR systematieken liggen geheel in de behoeftetrend van de Duitse markt naar meer zekerheid t.a.v. kwaliteit en voedselveiligheid. Met de introductie en de feitelijke toepassing ervan liggen wij zelfs flink voor op de Duitsers. Een punt van wezenlijk belang lijkt mij daarom dat op zo korte termijn ook kan worden begonnen met echte marketing en promotie activiteiten op basis van deze garantiesystemen.

De landbouwafdeling van de Nederlandse Ambassade in Bonn geeft aan dit soort nieuwe

ontwikkelingen en accenten bekendheid via advertenties en redactionele artikelen in de Duitse vakpers. Ook zijn wij bezig met de ontwikkeling van een infobrochure daarover t.b.v. de bezoekers van de a.s. Grüne Woche in Berlijn. Tenslotte wil ik nog vermelden dat in Duitsland binnenkort op nationaal niveau, een permanent en wettelijk vastgelegd monitorsysteem in werking zal treden voor de bewaking van de kwaliteit van levensmiddelen m.n. wat betreft residuen van gewasbeschermingsmiddelen, zware metalen en mycotoxinen. Wellicht liggen hier voor de KAP databank zinvolle contactmogelijkheden ter ondersteuning van het Nederlandse kwaliteitsbeleid en de verbetering van ons imago als agrarisch productie- en herkomstbeleid.

Kwaliteitsbeleid en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

ir. J.F. de Leeuw, Directeur Generaal Ministerie van LNV

(uitgesproken door drs. A.M.W. Kleinmeulman)

Hedenmiddag heb ik het eerste zeer fraaie exemplaar van het KAP-jaarverslag 1993 in ontvangst mogen nemen. Een jaarverslag met een helder en breed overzicht van hoe het met residuen en contaminanten in agrarische produkten in ons land gesteld is.

Zoals reeds door de heer Draaisma is aangegeven in zijn openingswoord is het idee voor een Kwaliteitsprogramma Agrarische Produkten ontstaan na enkele affaires inzake residuen en contaminanten, te weten dioxine in melk, lood in veevoeder en de ramp in Tsjernobyl. Uitgangspunt bij het KAP was een samenwerkingsverband tussen bedrijfsleven en overheid om een goed inzicht te krijgen in de situatie inzake residuen en contaminanten in de Nederlandse agrarische produkten, produktieketens en voedingsmiddelen teneinde die situatie te verbeteren en te beheersen.

Hoewel het huidige KAP niet als compleet mag worden beschouwd ten aanzien van het hele veld, biedt het reeds een scala aan gegevens waarmee zowel overheid en bedrijfsleven aan de slag kunnen. Tevens biedt het KAP een uitgelezen mogelijkheid om in de risico-communicatie met alle maatschappelijke gelederen meer openheid te betrachten, zodat op een heldere manier het omgaan met risico's betreffende residuen en contaminanten kan worden besproken.

Deze middag heeft u reeds enkele verhalen gehoord, waarin vanuit verschillende invalshoeken over het omgaan met residuen en contaminanten in agrarische produkten, produktieketens en voedingsmiddelen aan de orde is gekomen. Ik wil als laatste het één en ander uit de doeken doen over de rol van het Ministerie van LNV, waarbij ik het omgaan met residuen en contaminanten wil plaatsen binnen het kwaliteitsbeleid van het Ministerie.

Het kwaliteitsbeleid heeft hoge prioriteit bij LNV. Dit is onder andere een gevolg van de gewijzigde houding van de samenleving ten aanzien van agrarische produkten en produktiesystemen. Zowel nationaal als internationaal leidt dit tot een herbezinning en heroriëntatie van het agrarische gebeuren op sociaal, ecologisch en economisch vlak. Een eerste aanzet hiertoe wordt gegeven in de Landbouwkwaliteitsnota 'Van meer naar beter'.

In de Landbouwkwaliteitsnota worden een aantal hoofdthema's in het kwaliteitsbeleid aangemerkt. Allereerst is daar de versterking van de afzetpositie van de agrarische produktie oftewel de markt als richtsnoer. Belangrijk uitgangspunt hierbij is de steeds verdergaande internationalisering, zowel in de Europese Unie als daarbuiten. In het verlengde daarvan ligt de afstemming van de produktie op de maatschappelijke behoefte. Daarbij hoort een steeds kritischer wordende samenleving. Deze wordt steeds gevoeliger voor kwaliteit niet alleen van het agrarische produkt maar ook van het produktieproces. Milieu en dierenwelzijn hebben hun

intrede gedaan als kwaliteitscriteria. En last but not least wordt prioriteit gegeven aan de kwaliteitsbewaking. Het realiseren van de genoemde doelstellingen vergt een sterke samenhang tussen de diverse schakels in de produktie- en afzetkolom. Eén en ander betekent een verdere ontwikkeling van het concept Integrale Ketenbeheersing met daarbij een verbreding naar milieu- en arbozorg tot Integrale Ketenzorg. Tevens dient aansluiting te worden gezocht bij internationale certificeringsschema's als ISO. Deze ontwikkelingen maken het noodzakelijk om te komen tot een aanpassing van het keuringsbeleid.

De verschuivende rol van de overheid komt tot uitdrukking in de grotere verantwoordelijkheid van het agrarische bedrijfsleven zelf. Met name op het terrein van de verdere ontwikkeling van IKB/IKZ en certificering. Het kwaliteitsbeleid van LNV is er op gericht een voorwaarden schepende rol te spelen. Belangrijk daarbij zijn randvoorwaarden voor zorgsystemen en certificatie in onderdelen van de agrarische sector teneinde de beheersbaarheid, betrouwbaarheid en veiligheid van de produktie verder te verbeteren. Om nieuwe ontwikkelingen te ondersteunen zal hieraan versterkte aandacht worden gegeven in voorlichting en onderzoek. Wil de grotere verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven daadwerkelijk zijn beslag krijgen, dan dient tevens een aanpassing van het huidige keuringsregime plaats te vinden, mogelijk zelfs in EU-verband.

Namelijk, naast controle van het eindprodukt zal controle van het produktieproces steeds meer aandacht krijgen. Kwaliteitszorgsystemen in bedrijven krijgen een steeds belangrijkere plaats in de kwaliteitsbewaking. Steeksproefgewijze controle van eindprodukten blijft natuurlijk noodzakelijk. Afhankelijk van de resultaten van de procescontrole kan de frequentie van eindproduktcontrole worden aangepast. De overheid streeft naar een aanpassing van wet- en regelgeving om efficiëntere en effectievere methodieken sneller in te passen in de gehanteerde keuringssystematiek. Tevens wordt ernaar gestreefd de verticale produktregelgeving te beperken tot die gevallen waarin zij een noodzakelijke sectorspecifieke aanvulling vormt op de horizontale voorschriften.

Voorts is de inzet van financieel instrumentarium van belang, teneinde een marktgerichte produktie alsmede oriëntatie op nieuwe markten en marktsegmenten te stimuleren.

Ook is in deze ketenbenadering een belangrijke rol weggelegd voor de consument zowel in Nederland als daarbuiten. Door verantwoorde keuzes te maken kan zij in belangrijke mate de ontwikkelingen op het terrein van kwaliteit van agrarische produktie, agrarische produkten en voedingsmiddelen stimuleren.

Na dit algemene verhaal over het kwaliteitsbeleid van LNV, wil ik graag het één en ander verduidelijken door per sector iets te vertellen over de verdere uitwerking van de genoemde doelstellingen. Tevens wil ik aangeven waar een rol is weggelegd voor het Kwaliteitsprogramma Agrarische Produkten.

Met betrekking tot de groente- en fruitteelt richt het beleid van het Ministerie zich op het terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, zoals verwoord in het Meerjarenplan Gewasbescherming. Het beleid richt zich daarbij op de stimulering van kwaliteits- en milieuzorgsystemen in de agrarische productie en haar afzet, de ontwikkeling van certificatieprojecten voor keuringsinstellingen en certificering van hun aangeslotenen en leden van veilingen. Ook lopen er pilotprojecten voor ketenzorg, onder andere het witlofproject. In voorbereiding is een Nationaal Plan Plantaardige Producten dat zich met name zal richten op natuurlijke toxinen en contaminanten, waaronder zware metalen.

In het kader van veiligheid speelt het Ministerie een belangrijke rol bij het vaststellen van normen en de zorgvuldige afweging van risico's en consequenties voor de productie. Vanuit het KAP wordt een belangrijke bijdrage geleverd door het verstrekken van informatie met betrekking tot daadwerkelijke gehalten van residuen en contaminanten in groente en fruit.

Net als bij groente en fruit speelt ook in de vlees- en de zuivelsector het terugdringen van het gebruik van middelen een belangrijke rol. Hierbij valt te denken aan het terugdringen, dan wel een meer verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen. Dit beleid is gericht op zowel de diergezondheid als de veiligheid en kwaliteit van dierlijke producten. Meer specifiek is dit beleid gericht op het terugdringen van het gebruik van antibiotica.

Op het terrein van kwaliteitsbewaking wordt reeds sinds 1988 in de vleessector een Nationaal Plan Hormonen en Overige Stoffen uitgevoerd en sinds 1994 in de zuivelsector een Nationaal Plan Melk. Beide op basis van EG-regelgeving. Mogelijk kan het KAP in de toekomst de rapportage van deze Plannen verzorgen.

In de visserijsector is het een ander verhaal. Hier is het beheersen van residuen en contaminanten afhankelijk van het welslagen van het milieubeleid. Derhalve wordt bij de monitoring, zoals die in het KAP is opgenomen, prioriteit gegeven aan de zogeheten kritische wateren. Gelukkig is met betrekking tot de contaminatie van vis een dalende trend waarneembaar.

Prioriteit inzake het kwaliteitsbeleid in de visserijsector heeft de ontwikkeling van ketenzorg en ketenbeheersingssystemen. Ten behoeve van een eerste aanzet voor kwaliteitsbeheersing in de gehele keten worden momenteel alle knelpunten op dit gebied in kaart gebracht en worden tevens aanbevelingen opgesteld. Het onderzoek vindt plaats onder verantwoordelijkheid van het Produktschap voor Vis en Visproducten met behulp van subsidie van LNV in het kader van de Bijdrageregeling Kwaliteitsprojecten.

Anders is de situatie bij de kweekvis, waar ook gebruik van diergeneesmiddelen een rol speelt. Op vrijwillige basis wordt al een monitoringprogramma uitgevoerd. Te zijner tijd kan dit programma zich ontwikkelen tot een Nationaal Plan Vis en eventueel worden opgenomen in het KAP.

Een voorbeeld van grote verantwoordelijkheid voor het bedrijfsleven vinden we in de

veevoedersector waar bijna het gehele kwaliteitsbeleid in handen is van het Produktschap voor Veevoeder. Concreet voert zij zelf de controle op grondstoffen uit en vindt implementatie van EG-regelgeving plaats in Produktschapsverordeningen. Beheersing van residuen en contaminanten wordt voor het overgrote deel gewaarborgd door te werken volgens de zogenaamde Good Manufacturing Practice. Ook is het Produktschap initiatiefnemer in projecten om versleping van veevoeder-additieven tegen te gaan. LNV stimuleert dergelijke projecten door medefinanciering vanuit de Bijdrageregeling Kwaliteitsprojekten. In hetzelfde kader wordt eveneens onderzoek gedaan naar residuvorming van veevoederadditieven in dierlijke produkten met betrekking tot de volksgezondheid.

Ten aanzien van de veiligheid van de volksgezondheid blijft de overheid in de vorm van de Ministeries van LNV en VWS primair verantwoordelijk. Dit komt tot uiting in de toelating van diergeneesmiddelen, gewasbeschermingsmiddelen en veevoeder-additieven, in normstelling voor residuen en contaminanten in agrarische produkten alsmede in de zorg voor een adequate controle.

Normstelling op het gebied van residuen is gebaat bij een zorgvuldige onderbouwing. Hierbij staat de bescherming van de volksgezondheid centraal. Bij de te stellen normen mogen de consequenties voor de agrarische produktie, vanwege het belang van een goede voedselvoorziening, niet uit het oog worden verloren.

Controle op veiligheid vindt op brede schaal plaats op grond van wet- en regelgeving. Zowel overheid als bedrijfsleven houden zich hiermee bezig, zoals ook uit het KAP-jaarverslag blijkt. Echter, in het KAP-jaarverslag is slechts een deel van de controle opgenomen; namelijk een beperkt aantal monitoringprogramma's.

Daarnaast worden door de overheid op nog bredere schaal agrarische produkten aan een keuring onderworpen op basis van wet- en regelgeving, zoals de Vleeskeuringswet en de Warenwet. In specifieke gevallen kan tevens sprake zijn van gerichte opsporing,

Ook in het bedrijfsleven zijn op controle-gebied ontwikkelingen gaande teneinde de kwaliteit van produkten te garanderen. Bijvoorbeeld de oprichting van de Stichting Kwaliteitsgarantie Vleeskalversektor in 1992 en de sinds afgelopen maandag proefdraaiende Kwaliteitscontrole Runderen.

Deze initiatieven ter bestrijding van het gebruik van illegale groeibevorderaars zijn er mede de oorzaak van dat nagedacht wordt over aanpassing van het keuringsregime. Het achterliggende idee hierbij is dat waar het bedrijfsleven garanties kan geven voor de veiligheid van agrarische producten, de overheidsinspanning zich mogelijk kan beperken tot toezichthoudende activiteiten en gerichte opsporing.

Kortom het bedrijfsleven zal zelf moeten zorgen voor een veilige produktie en kwalitatief goede en veilige producten en voedingsmiddelen. Door middel van een goede beheersing en monitoring van de produktieketen kan zij zelf incidenten met residuen en contaminanten voorkomen en het vertrouwen in de samenleving vergroten en haar imago en dus afzetpositie versterken. LNV zal deze ontwikkeling stimuleren en ondersteunen.

Tot slot wil ik terugkeren naar datgene waarvoor we vanmiddag bijeen zijn gekomen, het Kwaliteitsprogramma Agrarische Producten en in het bijzonder het verschijnen van het eerste KAP-jaarverslag.

In mijn verhaal ben ik enkele malen ingegaan op de bijdrage die het KAP zou kunnen leveren in het kwaliteitsbeleid. Samengevat zie ik het KAP als een belangrijk instrument om gegevens over residuen en contaminanten op een ordelijke manier te verzamelen en overzichtelijk en helder te presenteren. Het is een prima manier om open en eerlijk een ieder die daar belang in stelt te informeren over residuen en contaminanten in agrarische produktieketens, agrarische producten en voedingsmiddelen.

Met het KAP kunnen de samenwerkende participanten, overheid en bedrijfsleven, laten zien dat zij de handen ineen slaan voor kwaliteit en veiligheid.

Ik zou willen eindigen met de leuze waarmee destijds de toenmalige Staatssecretaris van LNV de ondertekening van het KAP-convenant heeft ingeleid:

KAP voor allen, allen voor KAP!